

3. Сатбалдина С.Т., Лидин Р.А. Химия: Учебник для 9 класса / С.Т. Сатбалдина, Р.А. Лидин. – М.: Просвещение, 1996. – 128 с.

4. Кыверялг А.А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А.А. Кыверялг. – Таллинн: Валгус, 1980. – 334 с.

5. Подольский А.И. Модель педагогической системы развивающего обучения. (На содержании курса физики 7-го класса) / А.И. Подольский. – Магнитогорск: МГПИ, 1997. – 237 с.

Стаття надійшла до редакції 29.06.2010р.

УДК 371.315.6:908

В.С. Бугрій
к. пед. н, доцент,
Сумський ДПУ

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛ

Стаття присвячена аналізу психолого-педагогічних особливостей краєзнавчої роботи у зв'язку з профільним навчанням у загальноосвітній школі. Було з'ясовано, що побудова навчального процесу, заснована на краєзнавчій роботі, сприяє свідомому вибору професії завдяки пізнанню школярами своїх особистих можливостей, участі у трудових процесах і продуктивній роботі, інформованості про освітні і професійні перспективи регіону.

Ключові слова: краєзнавча робота, психолого-педагогічна технологія, профільна школа.

Статья посвящена анализу психолого-педагогических особенностей краеведческой работы в связи с профильным обучением в школе. Было установлено, что построение учебного процесса на основе краеведческой работы способствует сознательному выбору профессии благодаря познанию школьниками своих возможностей, участию в трудовых процессах и творческой работе, информированности о перспективах региона.

Ключевые слова: краеведческая работа, психолого-педагогическая технология, профильная школа.

The article is devoted to the analysis of pedagogical features of regional work in connection with the type teaching at school. It was set that construction of educational process on the basis of regional work was instrumental in the conscious choice of profession due to cognition by the schoolboys of the possibilities, participation in labour processes and creative work, being informed about the prospects of region.

Keywords: regional work, pedagogical technology, school.

Постановка проблеми. Запровадження профільного навчання є одним із заходів на шляху перебудови сучасної загальної освіти. Його метою є зменшення навчального навантаження на учнів та реалізація їх потенційних можливостей на належному рівні складності та якості навчання і у відповідності з подальшими життєвими планами. Тому, у старшій школі відбувається перехід до поглибленого вивчення наукових основ і технології обраного виду праці, розвиток спеціальних практичних умінь та навичок, виховання відповідних якостей, властивих фахівцеві конкретної галузі трудової діяльності.

Формування особистісних компетентностей для продовження освіти і соціалізації молодого покоління вимагають адекватного психолого-педагогічного забезпечення і відповідних навчальних моделей.

Краєзнавча робота має специфічні форми, методи і засоби навчання, спрямована на індивідуально-орієнтований розвиток особистості, а тому, має всі ознаки самостійної психолого-педагогічної технології, що може використовуватися у системі профільної підготовки школярів.

Аналіз останніх публікацій. Питання шкільного краєзнавства ґрунтовно розглядалися вітчизняними вченими починаючи з 20-х рр. ХХ ст. Завдяки працям К.Дубняка, П.Зайцева, Л.Лазаріса, Л.Миловидова, П.Мостового, О.Музиченка та інших були сформульовані науково-методичні засади краєзнавчої роботи в умовах трудової школи.

Традиції попереднього періоду були продовжені педагогічною думкою 50-80 рр. ХХ ст. Значний внесок у вивчення теоретичного та практичного досвіду шкільного краєзнавства зробили І.Безкоровайний, П.Іванов, І.Прус, Т.Позняк, А.Сейненський, А.Хоптяр та інші.

В останні десятиріччя, в умовах незалежності України, краєзнавча робота у закладах освіти аналізувалася такими вченими, як М.Костриця, М.Крачило, В.Обозний. Історико-педагогічні дослідження щодо використання краєзнавства у школах України проводили Л.Бабенко, В.Бенедюк, М.Соловей.

Реалізація завдань профільної загальної освіти обумовлює необхідність якісно нового аналізу проблем шкільного краєзнавства. А саме: можливостей його застосування для підготовки учнів до виконання роботи в певній галузі трудової діяльності.

Метою даної публікації є аналіз психолого-педагогічних особливостей краєзнавчої роботи у зв'язку з профільним навчанням у загальноосвітній школі.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до Концепції профільного навчання визначені такі основні напрями підготовки: суспільно-гуманітарний; природничо-математичний; технологічний; художньо-естетичний; спортивний. Їх набір відповідає соціально-диференційованим видам діяльності, які обумовлюються суспільним розподілом праці, і містить знання про природу, людину, суспільство, культуру, науку та виробництво. За основними напрямками профілізації визначаються різноманітні навчальні профілі. У кожному із них передбачається вивчення найближчого оточення. Потребу в цьому український дослідник краєзнавства В.В.Обозний пояснює тим, що система знань ґрунтується "на спостереженнях над природою і оточуючим середовищем, зокрема у:

- природознавстві – в народній астрономії, метеорології, медицині тощо;
- суспільствознавстві – у різних сферах громадського побуту, звичаєвих нормах, громадському дозвіллі та етикету тощо;
- людинознавстві – у розкритті регіонального менталітету як вибору цілісності буття людського соціуму залежно від місцевих національних традицій культури, всього середовища існування людини чи спільності;
- культурознавстві – при розкритті історичних етапів культурогенезу окремого регіону та культурних ознак його населення: самосвідомості, психологічних рис, господарсько-виробничої діяльності, спілкування і співжиття, єдності традицій тощо;

- у філософії – при розкритті тенденції розвитку всеєдності, первинної гармонії та узгодженості в усіх типах культур, які протягом тривалого історичного часу об'єднували людські окремоті в єдиний регіональ-

ний організм” [6, с. 103].

Не дивлячись на те, що краєзнавство не отримало статус окремого напрямку професійної підготовки, завдяки значній ролі краєзнавчого компоненту у змісті освіти старшої школи, воно може використовуватися у якості самостійної психолого-педагогічної технології.

Краєзнавча робота сприяє розв’язанню таких завдань психолого-педагогічного супроводу профільного навчання: діагностики інтересів і здібностей учнів, їх допрофільну підготовку та професійне становлення.

Діагностування інтересів і здібностей учнів дає можливість не лише забезпечити індивідуальний підхід у навчанні, але й здійснити кваліфікований відбір учнів у профільні класи.

Оскільки більшість учителів не володіють методиками дослідження інтелектуальних особливостей дітей, виникає потреба у такій діяльності, яка може служити у якості психодіагностичної при комплектуванні профільних класів. На думку М.Ю.Костриці та В.В.Обозного саме такими властивостями володіє краєзнавча робота. У своєму посібнику ці автори одним із головних завдань краєзнавчо-туристичної діяльності називають виявлення і всебічне вивчення індивідуальних особливостей характеру учнів та їх нахилів, допомогу їм у свідомому виборі майбутньої професії [4, с. 6].

При вивченні рідного краю діагностуються інтереси дитини до певного виду діяльності, предметів або об’єктів та дій з ними. Крім того, краєзнавство допомагає виявити валеологічні особливості школярів, а саме: їх фізичні можливості, психічний стан здоров’я, звички, схильності, генетичну спадщину. На думку авторів навчального посібника “Педагогіка туризму” таке діагностування спирається на принцип природовідповідності, який є одним із найважливіших у організації краєзнавчої роботи. Розробники цього видання наголошують, що дане положення передбачає врахування багатогранної, цілісної природи людини, її анатомо-фізіологічних, психологічних, вікових, генетичних, національних, регіональних особливостей. Нехтування цими характеристиками породжує незадоволення, дисонанс між потребами й можливостями дітей. Головне завдання організаторів краєзнавчої діяльності – бачити неповторність, творчу індивідуальність кожного вихованця, виявляти індивідуальний талант, створювати оптимальні умови для його розвитку [8, с. 42].

У допрофільній підготовці завдяки краєзнавству відбувається знайомство учнів зі світом професій та забезпечується організація проби вибору. Прикладом цьому може служити запропоноване В.Дерхо вивчення матеріалу культурологічного змісту на уроці-екскурсії у 7 класі. Автор ознайомлює дітей з архітектурою та образотворчим мистецтвом Русі шляхом дослідження пам’яток м. Кисва. У процесі цієї роботи учні отримують такі ролі: “архітектор, який знайомить з технологією будівництва пам’яток архітектури, дає опис їх зовнішнього та внутрішнього вигляду, характеризує їх конструкції та інше; експерт він розповідає про історію створення

пам'яток, їх історичну долю, зміни, які відбулися з ними в певні історичні епохи; живописець – знайомить із пам'ятками давньоруського живопису, характеризує їх композиційне рішення. Учні свої повідомлення ілюструють схемами, малюнками та фотоматеріалами, які вони заздалегідь підготували під керівництвом вчителя. У кожній групі призначається “спікер” – керівник, який виконує організаційні та координуючі функції. Для виконання ролі екскурсовода призначається учень, який має здібності до сценічного руху та образного перевтілення, а також виразного декламування художніх творів” [1, с.21].

На те, що завдяки краєзнавчій роботі на рівні допрофільної підготовки в учнів формується уявлення про особливості певної професійної діяльності, вказує і російський дослідник туристсько-краєзнавчої роботи О.Остапєць. Він пише: “Туризм вчить підлітків спілкуванню з робітниками, фермерами, інтелігенцією. У результаті у підлітків формується правильне ставлення до праці, що позитивно впливає на вибір професії. Цьому сприяють ролєві позиції, які встановлюються при отриманні дітьми посад у туристському загоні. Не випадково багато учасників походів, виконуючи посади штурмана, механіка, фотографа і т.д., пов'язують своє життя із відповідними професіями” [7, с. 29].

Крім того, російський вчений відзначає і те, що краєзнавча діяльність формує у школярів правильне емоційне ставлення до процесу праці, бажання займатися корисною для колективу справою, якісно виконувати доручені обов'язки. “Дисциплінована поведінка школяра у краєзнавчому поході – це не сліпа слухняність, а свідоме і активне прагнення кожного до виконання свого обов'язку перед колективом. На цій основі виникає товариське співробітництво, відносини взаємодопомоги, уміння і бажання підкорятися, керувати, здійснювати контроль. Цементують ці відносини єдині цілі і завдання колективу, їх висока суспільна значимість. Якщо у школі суспільна діяльність в основному формує в учнів моральні уявлення, поняття переконання, то туристична діяльність служить основою для їх закріплення у вчинках, поведінці” [7, с. 27].

Важливим для допрофільної підготовки учнів є безпосереднє поєднання здобуття знань з удосконаленням практичних навичок та умінь, яке здійснюється завдяки краєзнавству. На це звертають увагу автори методичного посібника для вчителів “Екскурсії в природу в початковій школі. Підготовка та проведення”. Вони вказують, що “на основі природничих знань учні оволодівають практичними вміннями і навичками: проводити фенологічні спостереження і результати записувати до „Щоденника спостережень”, робити висновки й узагальнення, вести спостереження за погодою, користуватися компасом, метеорологічними приладами. На екскурсіях і практичних заняттях учні вчать орієнтуватися на місцевості, читати карту, наносити природні об'єкти, самостійно виготовляти нескладні посібники: схематичні малюнки, гербарії, колекції” [2, с.7].

Дослідник географічного краєзнавства О.В.Корнєєв вважає, що краєзнавча робота формує прогностичне ставлення до трудової діяльності, визначає можливості реалізації обраної професії в регіоні. У цьому зв'язку він пише: "більша частина учнів, закінчуючи середній навчальний заклад, залишається жити і працювати в межах своєї області. Знання природних умов і ресурсів свого краю, уміння раціонально використовувати ці ресурси допоможе майбутнім фахівцям у їх практичній діяльності" [3, с. 105].

Отже, побудова навчального процесу, заснована на краєзнавчій роботі, сприяє формуванню професійної мрії, а на її основі – усвідомленому вибору учнями подальшого профілю навчання.

Ключовою умовою профільної підготовки школярів є засвоєння ними професійних компетентностей. Реалізується вона через участь у трудових процесах і продуктивній роботі.

До основних форм трудових процесів у краєзнавчій діяльності О.Остапець відносить:

- виробничу діяльність на розміщеному поруч із школою підприємстві;
 - інтелектуальну працю по збиранню та опрацюванню краєзнавчих матеріалів;
 - самообслуговуюча праця на маршруті;
 - агітаційна робота (виступи з лекціями і концертами);
 - тимурівська робота (надання допомоги ветеранам війни і праці)
- [7, с. 29].

Продуктивна робота передбачає виконання певних пізнавальних операцій. На думку українського дослідника М.П.Крачила, залежно від спрямованості, змісту й характеру пізнавальних операцій краєзнавчу роботу можна поділити на такі види: пізнавальну, дослідницьку і практичну (прикладну). Учений характеризує їх наступним чином: пізнавальна – пов'язана із спостереженням навколишнього середовища. Особливістю цього виду краєзнавчої роботи є те, що в процесі її учні здобувають знання з безпосереднього оточення. Така діяльність формує позитивне ставлення до різних сторін життя.

Дослідницька діяльність передбачає не пасивне спостереження, а різноманітну активну роботу. Це науковий пошук, відкриття раніше не відомих фактів. У дослідницькій діяльності особливо яскраво виявляється активність учнів, вміння їх самостійно здобувати знання. Творчий пошук ведеться на високому рівні пізнавальної, практичної ініціативи, активності та емоційного настрою, що створює сприятливі передумови для розвитку особистості. Кожен школяр під керівництвом учителя може проводити спостереження та елементарні наукові дослідження. Це підвищує увагу учнів до об'єктів дослідження, сприяє активізації розумової діяльності дітей.

Практична (прикладна) діяльність виникає і розвивається під впливом цілеспрямованого дослідницького пошуку. Вона формує активне ставлення до навколишньої дійсності, перетворює здобуті в процесі пошуку знання на

переконання. В процесі практичної діяльності завдяки єдності емоційних і прикладних чинників інтенсивно формується світогляд [5, с. 21].

У шкільних програмах, теми, що присвячені сучасному розвитку рідного краю дають учням необхідну інформацію про можливості отримання та реалізації обраної професії у регіоні. Так у Програмі з історії України та всесвітньої історії для 12-річної школи вивчення теми “Наш край у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.” передбачає розгляд питань: “соціально-економічне і політичне життя краю за умов незалежності. Особливості розвитку освіти, науки, культури” [9, с. 74]. У шкільному курсі географії деякі питання про свою область розглядаються під час вивчення окремих тем у розділах “Населення України” (населення своєї місцевості, області). У темі “Трудові ресурси і зайнятість населення” учитель ознайомлює дітей із найбільш поширеними професіями у своїй області. У розділі “Господарство” (теми “Паливна промисловість”, “Сільське господарство”, “Транспорт” та ін.) учні знайомляться з енергетичними ресурсами, агропромисловим комплексом і транспортом своєї області. Ознайомлення з цими питаннями вважається фундаментом, на якому будується конкретне вивчення теми “Географія своєї області” [3, с. 107]. Таке вивчення рідного краю за шкільними програмами, дозволяє учням збудувати власну траєкторію професійного зростання.

Висновки. Таким чином, у зв’язку з профільним навчання у загальноосвітній школі розглянуто такі психолого-педагогічні особливості краєзнавчої роботи, як діагностика інтересів і здібностей учнів, їх допрофільна підготовка та професійне становлення.

На думку педагогів побудова навчального процесу, заснована на краєзнавчій роботі, сприяє свідомому вибору професії завдяки пізнанню школярами своїх особистих можливостей, участі у трудових процесах і продуктивній роботі, інформованості про освітні і професійні перспективи регіону.

Усе це свідчить – краєзнавча робота є важливою психолого-педагогічною технологією, що забезпечує оптимальне визначення потенційних можливостей учнів та їх реалізацію через обрання найбільш доцільного профілю освіти.

Список використаних джерел

1. Дерхо В. Методика вивчення матеріалу культурологічного змісту на уроці-екскурсії у 7 класі / Віктор Дерхо // Історія в школах України. – 2007. - № 4. – С. 20-23.
2. Екскурсії в природу в початковій школі. Підготовка та проведення : методичний посібник для вчителів географії та кривників гуртків краєзнавчого напрямку / [Ковалевич Е.В., Белікова Н.А., Самсика Т.О. та ін.] за ред. Р.О.Романчук. – Запоріжжя : Тов. ЛПС ЛТД, 2007. – 80 с.
3. Корнєєв О.В. Методика шкільного географічного краєзнавства / О.В. Корнєєв. – Х. : Основа, 2007. – 144 с.
4. Костриця М.Ю. Шкільна краєзнавчо-туристична робота : навч. посібник / М.Ю.Костриця, В.В.Обозний. – К. : Вища шк., 1995. – 203 с.
5. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм : навчальний посібник / М.П. Крачило. – К. : Вища школа, 1994. – 191 с.

6. Обозний В.В. Краєзнавча підготовка вчителя: теоретичні і організаційно-практичні аспекти / В.В. Обозний. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2001. – 254 с.
 7. Остапец А.А. Педагогика и психология туристско-краеведческой деятельности учащихся : методические рекомендации / А.А. Остапец. – М. : РМАТ, 2001. – 87 с.
 8. Педагогіка туризму : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.К. Федорченко, Н.А. Фоменко, М.І. Скрипник, Г.С. Цехмістрова. – К. : Видавничий дім "Слово", 2004. – 296 с.
 9. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. Всесвітня історія. 5-12 класи. – К. : Перун, 2005. – 144 с.
- Стаття надійшла до редакції 23.05.2010р.

УДК 371.134:81

І.Й. Халимон
к. пед. н., доцент,
Ніжинський державний
університет імені М. Гоголя

РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В статті проаналізовані зарубіжні публікації по проблемі використання навчальних стратегій. Вияснена сутність і основні характеристики навчальних стратегій, приведена їх класифікація і модель навчання польованню ими. Сделан вывод о важности овладения учебными стратегиями с точки зрения формирования профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка.

Ключевые слова: учебные стратегии, учебно-познавательная компетенция, профессиональная компетентность, будущий учитель иностранного языка.

У статті проаналізовано зарубіжні публікації з проблеми використання навчальних стратегій. З'ясовано сутність та основні риси навчальних стратегій, подано їх класифікацію та модель навчання користування ними. Зроблено висновок про важливість оволодіння навчальними стратегіями з точки зору формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Ключові слова: навчальні стратегії, навчально-пізнавальна компетенція, професійна компетентність, майбутній учитель іноземної мови.

The author of the article analyses foreign researches concerning the problem of using learning strategies. The essence and main features of learning strategies are clarified, their classification and a model of teaching to use them are presented. The conclusion is made about the importance of being able to use learning strategies from the point of view of formation a future foreign language teacher's professional competence.

Key words: learning strategies, learning-cognitive competence, professional competence, a future teacher of a foreign language.

Постановка проблеми. Суспільство завжди ставило високі вимоги до якості професійної діяльності вчителя, і зокрема – вчителя іноземної мови. У психолого-педагогічній літературі для якісної характеристики педагогічної діяльності часто використовується категорія професійної компетентності, під якою ми розуміємо здатність ефективно виконувати професійні обов'язки в результаті оволодіння професійними компетенціями вчителя іноземної мови – загальнокультурною, педагогічною, психологічною, лінгводидактичною, іншомовною комунікативною (до складу якої входять мовна (лінгвістична), мовленнєва, соціокультурна компетенції), навчально-пізнавальною. Оволодіти всіма цими компетенціями, особливо в умовах кредитно модульної системи навчання, у якій робиться наголос на самостійному оволодінні знаннями, може лише людина, яка вміє ефек-

308